

МАТЕРІАЛИ ПО ПОШИРЕННЮ ХИЖИХ ПТАХІВ У ЗАХІДНОМУ ЗАКАРПАТТІ

В.В. Боднар

Materials on the distribution of Birds of Prey in the Western Transcarpathians. - V.V. Bodnar. - Berkut. 4 (1-2). 1995. - The modern distribution of 13 species in the western part of Transcarpathian region is discussed. Some data about their number, migration and wintering are presented. Researches were carried out in 1972-1995.

Key words: Birds of Prey, Transcarpathians, distribution, number, migration, wintering.

Дослідження проводилися нами у 1972-1995 рр. на території, розташованій західніше Міжгірського та Хустського районів.

Скоба (*Pandion haliaetus*). В XIX- на початку XX ст. ще гніздилася в долині Ужа, але в 1930-ті рр. тут зникла (Грабар, 1931). У післявоєнні роки окремі птахи спостерігалися в гніздовий період біля с. Кам'яниця Ужгородського району (1958 р.) та с. Сімер Перечинського району (біля 1968 р.) зоологами Ужгородського університету І.І. Колюшевим та Ю.І. Крочком. Це могли бути молоді бродячі особини. Тепер скоба зустрічається тільки на перельотах. Так, ми спостерігали одного птаха 22.10.1983 р. біля с. Оноківці Ужгородського району на водоканалі.

Стерв'ятник (*Neophron percnopterus*). Тепер зустрічається тільки під час міграцій. Нами спостерігалась одна особина 16.03.1974 р. біля с. Загаття Іршавського району. У сусідній Східній Словаччині один молодий птах відмічений на хребті Вигорлат 2.08.1988 р. (Danko, 1988).

Сип білоголовий (*Gyps fulvus*). В регіоні не гніздиться, може зрідка спостерігатися під час міграцій. Є усне повідомлення завідуючого музеєм УЖДУ Ю.І. Мателешка про спостереження сипа в лютому 1973 р. біля с. Велика Паладь Виноградівського району. В цьому ж районі біля с. Петрово приблизно 10 років тому один птах нібито спостерігався місцевими жителями (усне повідомлення Л.Л. Покритюка). 22.04.1990 р. дорослий птах відмічений Ш. Данко (Danko, 1990) на хребті Вигорлат (північніше м. Михайлівці). Він летів на південний схід у бік України.

Гриф чорний (*Aegyptius monachus*). На досліджуваній території нами не відмічений і вірогідність його появи дуже незначна. Румунський орнітолог Й. Береш (усне повідомлення) з м. Сигетул-Мармацієй (біля Солотвина) спіймав одного ослабленого птаха кілька років тому неподалік від території Закарпатської області і потім його випустив.

Бородач (*Gypaetus barbatus*). Ймовірність зальоту його тепер на Закарпаття практично виключена (Зубаровський, 1977).

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). Гніздився по р. Латориці на низовині (Грабар, 1942). Зараз зрідка з'являється під час сезонних кочівок. Нами спостерігався один птах 20.03.1989

р. біля смт Великий Березний. Взимку спостерігається на кочівках і в Східній Словаччині на озерах біля м. Михайлівці (усне повідомлення Ш. Данко).

Шуліка чорний (*Milvus migrans*). О.О. Грабар у 1930-ті рр. відмічав скорочення чисельності цього виду з незрозумілих причин. За даними Л. Томялойча (Tomialojc, 1990) вона зменшується також в сусідніх польських Бескидах. За нашими спостереженнями, чорний шуліка тепер став рідкісним птахом, чисельність якого на досліджуваній території не перевищує 5-7 пар. Ми його спостерігали у гніздовий період по долині р. Латориці (близько 3 пар) та біля ставків поблизу с. Горбок Іршавського району.

Шуліка рудий (*M. milvus*). І раніше був нечисленним, але Л.Л. Портенко (1950) у долині р. Уж вважав його більш чисельним, ніж чорного шуліку. Нами відмічений у гніздовий період у 1991 р. біля с. Холмці Ужгородського району (2 випадки), але надалі ці птахи тут не спостерігалися. У позагніздовий період один молодий шуліка здобутий мисливцями у вересні 1989 р. біля м. Чоп. Останні роки цей птах нами не спостерігався і можливо вже зник на гніздуванні в регіоні.

Беркут (*Aquila chrysaetos*). Нами спостерігалися дорослі птахи на г. Остра (6.05.1986 р.) та біля с. Ставне (7.07.1986 р.) у Великоберезнянському районі, але в подальші роки у гніздовий період вони тут нами не відмічені. Ю.І. Мателешко спостерігав беркута у серпні 1974 р. на г. Полонина-Рувна, на початку вересня 1979 р. біля с. Тур'я Пасіка Перечинського району (1 молодий птах). 5.06.1973 р. дорослий птах відмічений біля с. Загаття Іршавського району, але в гніздовий період у басейні р. Боржави нами пізніше не спостерігався. У червні 1985 р. дорослого орла бачили біля с. Оноківці Ужгородського району, який, мабуть, залетів з Словаччини. Під час міграцій беркут спостерігався 23.02.1972 р. біля с. Загаття та 2.03.1986 р. поблизу м. Ужгорода. Взимку 1990 р. мисливець, житель с. Біласовиця Воловецького району, бачив птаха, який піймав зайця-русака і ніс його в лапах. Беркут, можливо, вже зник на досліджуваній території, оскільки він уже тривалий час не відмічається в гніздовий період.

Могильник (*A. heliaca*). Тепер зустрічається тільки під час міграцій. Ми спостерігали могильника 3.03.1974 р. біля с. Загаття Іршавського району, 18.08.1993 р. на р. Уж біля с. Зарічеве Перечинського району (3-річний молодий птах) та 4.07.1994 р. на р. Латориці біля с. Цеглівка Ужгородського району біля колонії сірих чапель (*Ardea cinerea*) (один дорослий орел). Два останні птахи вірогідно залетіли із Словаччини. В Закарпатському краєзнавчому музеї є опудало могильника, здобутого О.О. Грабарем біля Ужгорода у 1948 р.

Орел степовий (*A. garrax*). Можливість появи цього птаха зараз на Закарпатті дуже невелика. У Східній Словаччині біля м. Михайлівці 10.08.1989 р. був спійманий ослаблений орел із переламаною ногою (Danko, 1989).

Скигльак великий (*A. clanga*). На думку В.М. Зубаровського (1977) може з'являтися тільки під час міграцій. Ми спостерігали одного птаха 15.05.1984 р. на г. Стій (1677 м н. р. м.). Це була, очевидно, молода бродяча особина. Біля с. Верховина-Бистра Великоберезнянського району в 1974 р. знайшли мертвого птаха (повідомлення Ю.І. Мателешка). Під час міграцій нами відмічений 28.04.1993 р., 5.05.1993 р., 24.04.1994 р. в м. Ужгороді та 20.04.1994 р. біля с. Новоселиця Перечинського району.

Скигльак малий (*A. pomarina*). Є найбільш звичайним з усіх орлів, хоча чисельність його не є високою (близько 10 пар). Виявлений на гніздуванні переважно в передгір'ї та невисоко в горах, на низовині не спостерігався. У гніздовий період ми відмічали цих скигльаків в Іршавському районі біля с. Загаття та на хребті Великий Діл, у Воловецькому районі - с. Біласовиця, у Великоберезнянському - біля с. Кострина та на г. Лютянська Голиця, Перечинському - с. Тур'я Бистра, Ужгородському - сс. Кам'яниця та Пацканьове.

Орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*). Був досить поширеним як у горах, так і на рівнині (Страутман, 1963). Тепер цей птах став дуже рідкісним. Серед орлів він другий по чисельності після малого скигльака. Орли-карлики у гніздовий період спостерігалися нами тільки в гірській місцевості (2 випадки на г. Стій та біля с. Гусний у Великоберезнянському районі), а під час міграцій - на передгір'ї (поблизу с. Загаття Іршавського району) та в горах (біля с. Нижні Ворота Воловецького району).

Канюк звичайний (*Buteo buteo*). Найбільш звичайний з хижих птахів. На нашу думку, чисельність його становить приблизно 150-200 пар. Весняний приліт відмічений на низовині 2.03.1991 р., 16.03.1993 р.; в горах - 15.03.1991 р. Масовий осінній проліт у горах спостерігався 6.10.1991 р. Взимку зустрічається на низовині, але переваж-

но окремо від зграй зимняків. При відчутних похолоданнях чисельність його знижується, очевидно, птахи відкочовують в Угорщину.

Канюк степовий (*B. rufinus*). Іноді може з'являтися під час міграцій (Зубаровський, 1977). Так, нами спостерігався один птах 22.01.1995 р. біля с. Малі Геєвці Ужгородського району.

Зимняк (*B. lagopus*). Досить звичайний на зимівлі вид, особливо на низовині. Восени перші зимняки нами спостерігалися в горах, переважно на початку листопада, а на низовині - в середині листопада. Весною на низовині останні зимняки відмічаються на початку березня, а в горах - трохи пізніше.

Осоїд (*Pernis apivorus*). У деяких місцевостях перестав зустрічатися зовсім. У гніздовий період ми спостерігали пари 24.07.1990 р. біля с. Кострине Великоберезнянського району та 12-13.07.1994 р. на г. Пікуй у Воловецькому районі. Під час міграції осоїд спостерігався нами 20.04.1994 р. біля с. Новоселиця Перечинського району. На низовині у гніздовий період не виявлений.

Змієїд (*Circaetus gallicus*). Ю.І. Мателешко спостерігав одного птаха у 1958 р. на г. Плішка у Перечинському районі. На нашу думку, змієїд тепер є надзвичайно рідкісним гніздовим птахом, а можливо вже й зовсім зник у регіоні.

Яструб великий (*Accipiter gentilis*). Поширений птах, але ніде не буває чисельним. Високі ділянки лісу уникає. Кількість збільшується під час сезонних міграцій. Взимку значна частина великих яструбів відкочовує з гірської місцевості на низовину.

Яструб малий (*A. nisus*). Оселяється в лісах різного типу, але частіше трапляється у хвойних та мішаних. Найбільш чисельний під час сезонних міграцій. На нашу думку, чисельність малого яструба в регіоні знизилася, бо він рідко спостерігається в гніздовий період.

Яструб-тювик (*A. badius*). Може зрідка зустрічатися під час міграцій (Hudec, 1977).

Лунь польовий (*Circus cyaneus*). Зустрічається під час сезонних міграцій, може залишатися на зимівлю. На низовині перших прилітних птахів спостерігали в лютому та на початку березня. В горах 21.04.1992 р. поблизу с. Біласовиця Воловецького району відмічені самка та самець, які тут, мабуть, затрималися. Восени масовий проліт відбувався на початку жовтня (г. Стій), на низовині - пізніше, аж до листопада включно. Взимку польових лунів спостерігали Л.Л. Покритюк біля с. Тростник Виноградівського району (24.01.1990 р.) та О.Є. Луговой біля Ужгорода (13.01.1994 р.). Нами відмічені дві самки та самець в середині грудня 1994 р. біля м. Чоп. У середині січня 1995 р., коли було різке похолодання, птахи зникли і знову з'явилися після потепління на початку лютого. Польовий лунь під

час міграцій зустрічається частіше за наступний вид.

Лунь лучний (*C. pygargus*). Тепер рідкісний птах низовини. Гніздиться на мокрих луках і по берегах річок (Страутман, 1963). В період весняної міграції та після неї спостерігався нами на р. Тиса (м. Виноградів) - 19.04.1990 р.; біля м. Чоп на р. Латориця - 25.04.1991 р.; біля с. Заставне Берегівського району - 4.05.1990 р.; в м. Ужгороді - 18.04.1991 р., 28.04.1993 р., 7.05.1993 р. На гніздуванні лучного луня знайшли біля м. Берегова в ур. Чорний Мочар О.Є. Луговой та Ю.І. Мателешко.

Лунь степовий (*C. macrourus*). На низовині, очевидно, вже не гніздиться, зустрічався лише під час міграцій. На низовині спостерігалась самка 30.08.1992 р. біля с. Рівне Мукачівського району.

Лунь очеретяний (*C. aeruginosus*). Зараз нечисельний птах низовини, оселяється біля води та боліт. Нами спостерігався в гніздовий період біля сіл Цеглівка, В. Добронь, Сторожниця, Підгорб, м. Чоп Ужгородського району; сіл Косини, Добросілля Берегівського району; на р. Тиса у Виноградівському районі. Біля м. Берегова в ур. Чорний Мочар очеретяного луня спостерігав у гніздовий період О.Є. Луговой.

Сокіл мандрівний (*Falco peregrinus*). Рідкісний птах, який спорадично гніздиться у гірській частині. Пара птахів спостерігається нами на г. Пікуй у Воловецькому районі, починаючи з 1992 р. У 1994 р. у неї не було пташенят. Вони не вивелися, очевидно, через холодну дощливу весну. Під час весняної міграції 3 соколи відмічені 3.03.1974 р. і 2 - 10.03.1975 р. біля с. Загаття Іршавського району. На г. Полонина-Рувна Ю.І. Мателешко спостерігав одного птаха в липні 1978 р.

Балобан (*F. cherrug*). Може зрідка спорадично гніздитися (Страутман, 1954). Нами ці птахи спостерігалися на г. Пікуй: два балобани 1.09.1991 р., самець і самка в кінці періоду гніздування 7.08.1992 р. Пізніше вони тут не відмічалися, можливо? Їх витіснили мандрівні соколи. Ці балобани скоріше всього гніздилися по сусідству на території Львівської області.

Чеглик (*F. subbuteo*). Зараз є порівняно нечисельним птахом низовини, передгір'я та річкових долин у горах. На нашу думку, чисельність за останні роки дещо зросла. У гніздовий період чеглик нами спостерігався в таких місцях: на р. Уж - в Ужгороді, біля сіл Оріховиця та Сторожниця Ужгородського району, с. Ворочеве Перечинського району, сіл Малий Березний та Луг Великоберезнянського району; на р. Латориця та її притоках - біля сіл Н. Давидкове, Чабанівка, Чинадієве Мукачівського району, Жденієве і Біласовиця Воловецького району; на р. Боржава і її притоках - біля сіл Бронька і Загаття Іршав-

ського району. О.Є. Луговой спостерігав одну особину 5.06.1991 р. в ур. Чорний Мочар біля Берегова.

Підсоколик малий (*F. columbarius*). Пролітний та регулярно зимуючий нечисельний птах, зустрічається переважно на низовині та в передгір'ях. Перших підсоколиків в м. Ужгороді спостерігали 25.11.1991 р., останніх - 5.03.1992 р.

Кібчик (*F. vespertinus*). Тепер рідкісний птах, зустрічається переважно на низовині. Весною перших кібчиків спостерігали 17.04.1994 р. біля Ужгорода, останніх - 1.10.1992 р. У гніздовий період ці соколи відмічені нами біля с. Сторожниця (2 пари в 1994 р.) Ужгородського району, м. Чоп, біля с. Береги Берегівського району (3 птахи 29.07.1994 р.), біля с. Білки Іршавського району (1 самець) неподалік від р. Боржави.

Боривітер звичайний (*F. tinnunculus*). Найбільш чисельний і поширений сокіл. Його часто можна зустріти в горах - на субальпійських луках, у передгір'ї, де є відкриті місцевості. Найчастіше зустрічається на низовині. Великих лісових масивів уникає. Іноді окремі птахи можуть зустрічатися взимку. Біля с. Оноківці Ужгородського району 13.02.1990 р. один боривітер спостерігався Л.Л. Покритюком.

Боривітер степовий (*F. naumanni*). Даних про спостереження цього птаха ми не маємо. При дослідженні ур. Атак (Оток) у Берегівському районі (біля с. Квасове на р. Боржава) в 1994 р. степових боривітрів не було виявлено, хоча О.Б. Кістяківський (1950) знайшов тут чималу колонію в кілька десятків пар. Птахи зникли, мабуть, через те, що навколо урочища поля тепер переважно розорані. Степові боривітри живляться в основному великими прямокрилими, яких шукають, як правило, на нерозораних полях чи пасовищах (Белик, Давыгора. 1990). Цей фактор, вірогідно, стосується і інших територій регіону, разом з вирубкою старих лісів. Про проблематичність гніздування степових боривітрів свідчить і те, що ці птахи не гніздяться тепер у сусідній Східній Словаччині (Hudec, 1977) та на півночі Угорщини (усне повідомлення угорських орнітологів).

Хочемо звернути увагу на те, що чисельність хижих птахів, які тривалий час визнавалися "шкідливими" - яструбів, очеретяного луня, - значно скоротилася, тому нема ніякої потреби організувати її регуляцію.

ЛІТЕРАТУРА

- Белик В.П., Давыгора А.В. (1990): Степная пустельга - кандидат в Красную книгу РСФСР. - Итоги изуч. редких животных. М. 52-53.
- Грабар А.А. (1931): Птаство Подкарпатской Руси (Avifauna Carpathorossica). - Одбиток з часопису "Подкарпатская Русь", рочник VIII. Ужгород. 153-162.

- Грабарь А.А. (1942): Хижое птацтво Подкарпаття. - "Зоря" - часопис Подкарпатского об-ва наук. Унгарь. 181-186.
- Зубаровський В.М. (1977): Хижі птахи. - Фауна України. Т. 5. Птахи. Вип. 2. Київ: Наукова думка. 1-332.
- Кістяківський О.Б. (1950): Птахи Закарпатської області. - Тр. Ін-ту зоол. АН УРСР. 4: 3-77.
- Портенко Л.А. (1950): Очерк фауны птиц западного Закарпаття. - Сб. памяти акад. Петра Петровича Сушкина. Л.-М.: АН СССР. 301-359.
- Страутман Ф.И. (1954): Птицы Советских Карпат. Киев: АН УССР. 1-331.
- Страутман Ф.И. (1963): Птицы западных областей УССР. Львов: ЛГУ. 1: 1-200.
- Danko Š. (1988): Druhý zaznamenaný výskyt zdochlinára bieleho (*Neophron percnopterus*) v Československy. - Buteo. 3: 69-72.
- Danko Š. (1989): Tretí doložený výskyt orla stepného (*Aquila nipalensis*) na Slovensky. - Buteo. 4: 41-48.
- Danko Š. (1990): Sup bielohlavý (*Gyps fulvus*) znova na východnom Slovensky. Buteo. 5: 93-94.
- Hudec K. (1977): Ptaci. - Fauna CSSR. Praha: Academia. 2: 27-271.
- Tomialojc L. (1990): Ptaki Polski (rozmięszczenie i liczebność). Warszawa. 1-462.

Україна (Ukraine),
294000, м. Ужгород,
вул. Канітульна, 33.
В.В. Боднар.

Замітки	Беркут	4	Вип. 1-2	1995	17
---------	--------	---	----------	------	----

ГНІЗДУВАННЯ ПІДОРЛИКА ТА БАЛАБАНА У ФРУНЗИВСЬКОМУ РАЙОНІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

The Lesser Spotted Eagle and Saker Falcon breeding in Frunzivka district of Odessa region. - O.M. Arkhipov. - Berkut. 4 (1-2). 1995. - In ones occupied nests were found in ravine forests of the district.

Гніздо підорлика, очевидно, малого (*Aquila pomarina*), було знайдене 26.05.1994 р. у байрачному лісі між селами Йосипівка та Колосове. Воно розміщувалося на дубі на висоті 8,5 м. В гнізді знаходилось два насиджених яйця, шкаралупа яких мала крап бурого кольору. Лоток гнізда був викладений зеленими гілочками ясена та полином, діаметр лотка - 85 см. Під деревом біля стовбура лежали погадки, пір'я, кістки ящірок та ховрахів. Гніздо балабана (*Falco cherrug*), виявлене 29.06.1994 р., знаходилось також у байрачному лісі між селами Маяки та Василівка. Птахи побудували його на ясені в розгалуженні сучків на висоті 10,5 м. Діаметр гнізда - 50 см. Між гілками, з яких складалося гніздо, було багато пір'я та пуху жертв. Під час обстеження гнізда два дорослих птахи разом з трьома зльотками знаходились поблизу, голосно покрикуючи і перелітаючи з місця на місце. Під кроною ясена було багато погадок та кістки сойки (*Garrulus glandarius*), сороки (*Pica pica*), дроздів, шерсть гризунів, але переважали в основному рештки дрібних птахів.

О.М. Архипов

Україна (Ukraine),
273414, Одеська обл.,
Роздільнянський р-н.,
с. Кучургани.
О.М. Архипов.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ПЛИСКИ З НЕЗВИЧАЙНИМ ЗАБАРВЛЕННЯМ У КАРПАТАХ

Observation of a Wagtail with the unusual colour in the Carpathians. - B.I. Godovanets. - Berkut. 4 (1-2). 1995. - On the river Tissa in Transcarpathian region an individual with signs of the Grey and White Wagtails was observed. It is supposed that it was a Grey Wagtail with the anomalous colour of the head and neck or a hybrid of this two species.

10.03.1995 р. під час обліку птахів вздовж р. Тиса в околицях м. Рахів Закарпатської обл. ми спостерігали плиску (*Motacilla sp.*), що мала незвичайне забарвлення. У 8-кратний бінокль з віддалі 7-10 м її вдалося добре розглянути. Низ тіла птаха був жовтий; спина - сірувато-зелена; надхвістя жовте; хвіст довгий з білими крайніми рульовими перами; горло, лоб і суцільна смуга навколо шиї - білі; на тім'ї - чорна шапочка; на білих покривних перах вух - невеликі чорні плями. Таким чином, ця особина мала ознаки як гірської (*M. cinerea*), так і білої (*M. alba*) плисок. Можна припустити, що це була гірська плиска з аномальним забарвленням голови та шиї, або гібрид між цими двома видами. В день спостереження проходила міграція гірської та білої плисок. Поведінка птаха свідчила про те, що він також належав до транзитних мігрантів.

Б.Й. Годованець

Україна (Ukraine),
295800, Закарпатська обл.,
м. Рахів,
а/с 8.

Б.Й. Годованець.

